

"כּי לֹא נָשׁוּב אָחוּר, וּדְרֹךְ אֵין אַחֶרֶת אֵין עִם אֲשֶׁר יִסּוּג מִחֲפִירוֹת חַיִּיו".

מערך שינוי

דכס שיירות - פריצת הדרך לירושלים, בעקבות הפלמ"ח

למפקד

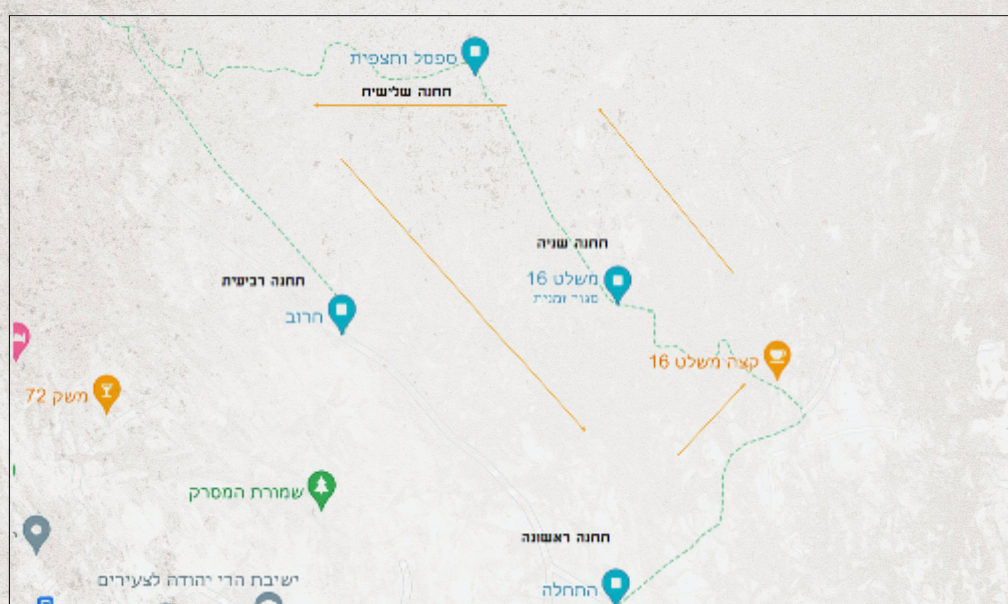
ברל כצנלסון כתב בספרו "בחבלי אדם":
"אמר חכם רומאי: אין מידה מגונה בעולם מכפיות טובה, שהיא אם כל חטאת. אותו חכם נתכוון לכפיות טובה שבין אדם לחברו. על אחת כמה וכמה כפיות טובה של הכלל אל רבותיו, אל אלה שרצו לפניו במדבר ופתחו לפניו שערי חיים. ואודה הנני מלא פחד שמא גם בתוכנו אין אנו יודעים להחזיק טובה לאלו שנתנו לו את חייהם וגם את חייו, שציוו לנו את אלה החיים שזכינו להם".
נותרנו אנחנו כדי להבטיח כי גם אם לא יעלה בידנו לזכור את כולם, תהיה בנו הרעות להשתדל ולזכור לפחות את חלקם. לא רק עבורם ולא רק מתוך הערכה לעברנו, אלא עבורנו ועבור עתידנו ועתיד ילדינו.
היו סיפורי מופת אלה מקור השראה לצעירי ישראל, ללוחמים, לחיילי צה"ל ולכל אזרח שמפעמת בו אהבת ישראל.

הוראות פעילות:

אורך הפעילות- כשעתיים.

מסלול מעגלי

שביל ירוק

תחנה 1 - יציאה על שביל ישראל

תחנה 2 - משלט 16

תחנה 3 - תצפית רמה

תחנה 4 - עץ חרוב

מפקד :

כל ארבעת תחנות הפעילות ממוקמות על שביל ההליכה. לחיילים תוצג תמונה של כל תחנה. החיילים ידרשו באמצעות התמונה לזהות התחנה, כמו כן הוספנו חידות לדרך.

תחנה 1

יציאה על שביל ישראל

למפקד:

חידת פתיחה: נצעד היום בדרכה של המחותרת שחרטה את הסיסמא:
"ראשונים תמיד אנחנו"
נשמע יחד את המנון הפלמ"ח!

תמונה לזיהוי תחנה 1

תחנה 1 - פתיחה - חניון שיירות

למפקד- יש להקריא את הקטעים הבאים: רקע על מלחמת העצמאות:
כ"ט בנובמבר - פתיחת מלחמת העצמאות
כ"ט בנובמבר - 29 בנובמבר 1947, מתכנסת עצרת האו"ם ומחליטה על חלוקת ארץ- ישראל לשתי מדינות: מדינה יהודית ומדינה ערבית, ירושלים בשליטה בינלאומית. היישוב היהודי מקבל בשמחה רבה את תוכנית החלוקה, למרות חסרונותיה הרבים (ירושלים אזור בינלאומי, אין רצף טריטוריאלי, 33 ישובים נמצאים מחוץ לשטח המדינה היהודית ורוב שטח המדינה הוא מדברי - בנגב) וזאת מתוך אמונה שמדובר בהצעה חד פעמית- שעת רצון שלא תחזור. מנגד, הערבים בארץ מסרבים להשלים עם רעיון חלוקת הארץ לשתי מדינות. כבר למחרת קבלת ההחלטה, פורצים ערביי ארץ-ישראל במהומות, במטרה להביע התנגדות לתוכנית. וכך למעשה פורצת מלחמת העצמאות.

את מלחמת העצמאות נהוג לחלק לשתי מערכות עיקריות:
מכ"ט בנובמבר, 1947, ועד הכרזת היום ועיראק) למערכה ומעבר ללחימה כוללת בכל הגזרות נגד צה"ל, שהוקם תוך כדי לחימה.
ב 30 בנובמבר 1947 יוצא אוטובוס מנתניה לכיוון ירושלים, האוטובוס עובר דרך צומת בית ליד ומשם ממשיך לפתח תקווה. כאשר האוטובוס חוצה את פתח תקווה באזור מושב "נחלים", נפתחת לעברו אש וכתוצאה מכך נהרגים שישה אזרחים. ששת האזרחים הללו הם ההרוגים הראשונים של "מלחמת העצמאות".
בשלושת החודשים הראשונים של ה"שלב הראשון" נקטו ערביי ארץ ישראל בפעולות התקפיות, בעוד שהיישוב היהודי העדיף להשתמש במדיניות הגנתית ולא לתקוף. הכוח הערבי שפעל באזור הדרך לירושלים פעל תחת הנהגתם של שני מנהיגים: עבד אל קאדר אל חוסייני, שפיקד על הגזרה המזרחית (מלטרון לירושלים, כולל הרי יהודה) וחסן סאלאמה, שפיקד על הגזרה המערבית (מלטרון ליפו).

חסן סאלאמה

البطل حسن سلامة: قائد الجبهة الجنوبية

עבד אל קאדר אל חוסייני

צורת הלחימה של הישוב הערבי בארץ ישראל באה לידי ביטוי בשלושה אופנים :

לחימה בערים המעורבות הגדולות- צפת , ירושלים , חיפה , תל אביב ויפו . לחימה על יישובים מבודדים - ליישוב היהודי בארץ לא היה רצף טריטוריאלי . ערביי הכפרים הצטרפו למלחמה ותקפו את הנקודות המבודדות . המטרה של התושבים היהודים הייתה ברורה : להיאחד בשטח על מנת ליצור רצף טריטוריאלי. מלחמה על הדרכים הערבים ריכזו את מאמצייהם לנתק את התחבורה היהודית לנקודות הישוב המבודדות . כך נותקו הדרכים לנקודות שונות בארץ. כמו הנגב, גוש עציון וירושלים . בה נתמקד .

הכוחות הלוחמים:

אנחנו נתמקד בסיפורו של הפלמ"ח רקע על הפלמ"ח- למפקד: אנא סרקו את הקוד. צפו בסרט על הפלמ"ח יש להקריא מהכתוב לאחר הסרט.

הפלמ"ח (פלוגות המחץ) החטיבה המגויסת של ארגון ה"הגנה" שהיה כוח המגן הצבאי של הישוב היהודי המאורגן והתנועה הציונית, עד הקמת המדינה ("צבא המדינה היהודית שבדרך").

הקמת הפלמ"ח

באביב-קיץ 1941 הוקמו במסגרת ארגון ה"הגנה" שש פלוגות מחץ ניידות (פלמ"ח). כעתודה קרבית ארצית ומרחבית, הנכונה לפעולה מיידית. המתנדבים לפלמ"ח עסקו בתחילה באימונים צבאיים בסיסיים. באביב-קיץ 1942, בעת מלחמת העולם השנייה, נוכח סכנת הפלישה של צבא גרמניה הנאצית, מכיוון המדבר המערבי ומצרים, נעזר הפלמ"ח בצבא הבריטי שאימן את חבריו ללחימת גרילה בעורף הצבא הגרמני. אם יפלוש, ובהגנה על מרכז הארץ. כאשר חלפה סכנת הפלישה עם התרחקות החזית מארץ ישראל, דעך השיתוף עם הבריטים והפלמ"ח מצא עצמו במסגרת מגויסת ללא תקציב.

בשנים 1945-1947, כשהשלטון הבריטי חתר לחנוק את המפעל הציוני, התנכל להתיישבות היהודית ומנע עליית יהודים פליטי השואה ארצה, ניהל הפלמ"ח מאבק אקטיבי נגד הבריטים במספר חזיתות: ארגון עלייה בלתי-לגלית ביבשה - מארצות ערב השכנות וברחבי אירופה - ליווי ופיקוד על רוב אוניות המעפילים עם ניצולי השואה -

כ-60 אוניות עם עשרות אלפי מעפילים מכל רחבי אירופה - והורדתם בחופי הארץ למרות ההסגר הבריטי: הגנה וסיוע בהקמת ישובים חדשים למרות ההתנגדות הבריטים: השתתפות בהפגנות המונים: וניהול מאבק אש נגד השלטון האנגלי. הפלמ"ח הפך לזרוע המבצעית העיקרית של ה"הגנה", והיה אחראי מבחינה מבצעית וכספית גם לפעולות שבוצעו על-ידי יחידות אחרות של ה"הגנה".

באותה העת, בהנחיית ההנהגה המדינית, החלו ה"הגנה" והפלמ"ח גם להתכונן לסכנות הצפויות מצד ערביי הארץ והמדינות השכנות, אם יפנו האנגלים את ארץ ישראל. ואכן, כאשר על החלטת האו"ם ב-29 בנובמבר 1947, בדבר הקמת מדינה יהודית בחלק מארץ-ישראל, הגיבו הערבים באלימות גוברת, בפגיעה בתחבורה היהודית ובמצור על ירושלים וישובים אחרים. היה הפלמ"ח הכוח הצבאי המגויס הראשון שהיה ערוך ומוכן לפגוש את האויב ולהגן על הישוב היהודי (כ-600,000 נפש). הוא מנה אז 2,220 לוחמים סדירים ו-900 אנשי-מילואים ("הרזרבה"). ארבעת גדודיו נכנסו לפעולה יחד עם 4 גדודים חדשים שהוקמו עם פרוץ הקרבות. הייתה זו תחילתה של מלחמת העצמאות. יחידות הפלמ"ח מלאו אז תפקיד מכריע ואפשרו ל"הגנה" ולמוסדות היישוב להתכונן ולהיערך לקראת פלישה צבאות ערב.

פעילות הפלמ"ח במלחמת העצמאות

המבצעים הבולטים בהם פעלו יחידות הפלמ"ח היו, בין השאר, המערכה על משמר העמק, פריצת הדרך לירושלים והרחבת גבולותיה, כיבוש טבריה, כיבוש חיפה, כיתור יפו, שחרור הגליל העליון, כיבוש צפת ובית שאן, כניעת יפו ושחרור הגליל המערבי. בתקופה זו התארגנו גדודי הפלמ"ח במסגרת של שלוש חטיבות: "הנגב", "יפתח" ו"הראל".

במהלך קרבות הבלימה מול צבאות מדינות ערב שפלו לארץ ישראל, יחידות מחטיבת "יפתח" פעלו במלכיה נגד הצבא הלבנוני ובעמק הירדן - נגד הצבא הסורי, באזור לטרון (חטיבות "הראל" ו"יפתח") - נגד הלגיון הערבי, העבר-ירדני, בשער הגיא ובירושלים וסביבתה פעלה חטיבת "הראל" נגד הלגיון הערבי ומתנדבים מצרים ועירקים ופרצה את המצור על העיר ושכונותיה.

ב-27 ביוני 1948, תוך כדי לחימה, נשבעו אנשי הפלמ"ח, עם כל חברי ה"הגנה", את שבועת האמונים לצבא ההגנה לישראל, שזה עתה הוקם. הפלמ"ח מנה באותה עת 6000 לוחמים, כולל כ-1000 חברים. במהלך הלחימה נקלטו ביחידות כאלפיים עולים חדשים ניצולי השואה, אנשי הגח"ל שהפכו ללוחמים פעילים. יחד עמם לחמו במסגרת יחידות הפלמ"ח מתנדבים רבים יהודים ונוצרים, אנשי המח"ל, שהגיעו מרחבי העולם לעזרת היישוב היהודי שנאבק על חייו. רבים מאנשי הגח"ל והמח"ל שילמו מחיר יקר במהלך הקרבות.

במלחמה להקמת מדינת ישראל ולהגנתה נפלו 1187 אנשי פלמ"ח (כ-20% מכלל החללים). בנובמבר 1948 פורק מטה הפלמ"ח ויחידותיו נטמעו בצבא ההגנה לישראל. הפלי"ם (הפלוגה הימית) היוותה הבסיס לחיל-הים, מחלקת הטייסים עברה לחיל-האוויר, ה"מסתערבים" לחיל-המודיעין. במסגרת צה"ל כבר השתתפו כולן בכל המלחמות הבאות. בצבא-הקבע המקצועי נותרו עשרות רבות של מפקדי הפלמ"ח שהשתלבו מהר בשלד הפיקוד העליון של צה"ל ביניהם 6 רמטכ"לים: 40 מפקדי חיילות, אלופי פיקודים ואלופי המטכ"ל: 80 תת-אלופים ואלופי משנה. וכן במערכת הביטחון. צה"ל אימץ יסודות רבים ממורשת הפלמ"ח, לרבות מתורת הלחימה שלו, ברמה הטקטית והמבצעית, ומתורת ההדרכה הצבאית שהתפתחה בפלמ"ח.

למפקד:

בתחנה הבאה תזהו את סמל המחותרת בדרכה אנחנו צועדים.
מי עיצב את סמל הפלמ"ח? מה משמעות הסמל?

תמונה לזיהוי תחנה 2

תחנה 2

משלט 16 - חסימת הדרך והמשמעויות

ספר על מצבה של ירושלים הנצורה

עד מהרה הבינו הערבים כי חשיבותה של ירושלים ליישוב היהודי היא רבה. בראש ובראשונה, ירושלים הייתה חשובה מבחינה דתית. לאורך אלפיים שנות גלות חלמו היהודים על שיבה לעיר הקודש - ירושלים, ירושלים הפכה למקום המרכז ומאחד את העם היהודי ולכן היה הכרחי שתהיה גם חלק מהמדינה היהודית. דבר זה הפך אותה לחשובה גם מבחינה מדינית וציונית. באותה העת ישבו בירושלים קרוב ל-100,000 יהודים, שהיוו כשישית מכלל היישוב היהודי בארץ - ישראל.

דוד בן - גוריון, אז יו"ר הנהלת הסוכנות וכעבור כמה חודשים ראש הממשלה הזמנית ושר הביטחון הראשון, כתב באותם ימים ביומנו: " נפילת ירושלים העברית עלולה להיות מכת מוות ליישוב".

הבנת חשיבותה של ירושלים ליהודים, גרמה לערבים להטיל מצור כבד על העיר. הם השיגו זאת בזכות יתרון מרכזי שהיה בבעלותם: הקשר היבשתי היחיד בין היישוב היהודי לירושלים היה הכביש המגיע לעיר ממערב (מה שמוכר לנו כיום ככביש מס' 1- זה שרואים בתצפית). לאורך כביש זה, בן 63 קילומטרים, שכנו יישובים יהודים ספורים וגם הוא היה נתון ברובו לשליטת יישובים ערבים עוינים. במקרים רבים אותם יישובים ערבים היו ממוקמים בנקודות גבוהות ואסטרטגיות, שהשקיפו על הדרך. דבר זה אפשר להם לתקוף כל רכב שניסה לעבור בדרך זו ולהגיע לירושלים. בשל כך, תנועת הרכבים הפרטיים בדרך לירושלים הופסקה: מה שגרם לבידוד ירושלים משאר היישוב היהודי ותושבי העיר נותרו ללא אספקת מזון, מים, תחמושת ועוד.

מכתב מירושלים הנצורה:

חול המועד פסח, תש"ח

חבר יקר,

איני יודע אם ואימתי יגיע מכתבי זה לידיך בתל-אביב, מחמת שהדואר שרוי עתה בחופש פסח... שני דברים מפריעים אותי בכתיבת מכתבים: המאור הלקוי מחמת ההפסקות התכופות בזרם החשמל, והד שריקתם של הכדורים, הפורחים ובאים אלי מזמן לזמן...

זה זמן רב התנדף ריח הנפט מחלל אווירה של ירושלים. אין זה ריח נעים דווקא, ואולם עתה מוכנים אנו לוותר על ריחם של בשמי עדן ובלבד שיהא ריחו של הנפט נודף במטבחינו. כנגד זה קיבלנו על-פי כרטיסי-הנפט מצות, בשר דגים וביצים לפסח הכול בזכות בחורינו האמיצים אנשי המגן, שכתבו להם על המכוניות, שבהן הובא כל המטען הזה, את הפסוק:

"אם אשכחך ירושלים..." אכן הם לא שכחו אותנו...

כיוון שאופטימיסטן אנוכי, הנני מקווה, חברי היקר, שמכתבי זה יגיע סוף-סוף לידיך... אולי על-ידי דואר יונים.

והנני מסיים בברכת ירושלים.

הנהגת היישוב הבינה שעליה למצוא דרך להעביר אספקה לירושלים מהמרכז ולכן פיתחה את שיטת השיירות, עליה נפרט עוד בתחנה הבאה.

תחנה 3

חידה: מי היו הפורמנים, מה היה סמלם? בהקשר זה, איך חיים גורי קשור לתצפית בה אנחנו נמצאים?

למפקד:

יחידה לאבטחת הכביש שכללה 220 איש, מהם 170 אנשי פלמ"ח. היחידה הירושלמית נקראה הפורמנים. מקור השם "הפורמנים" בחדר מספר 16 באגף קרן היסוד בירושלים. על דלת החדר נכתב השם הפים קטיבי "שמעון פורמן". החדר היה בעצם צומת העצבים של אנשי הליווי הירושלמיים. בחדר זה היו מציידים את המלווים בנשק המוסתר שנועד להגנה בעת ליווי השיירות מירושלים לתל-אביב. הכינוי של "פורמן" דבק ביחידה כולה. סמלם - משוריין עם כנפיים.

חיים גורי כתב את השיר באב אל וואד. המתאר את סיפור השיירות והדרך לירושלים.

תמונה לזיהוי תחנה 3

למפקד

למול נוף שער הגיא, קראו יחד את מילות השיר וסרקו את הקוד מטה

גאב אל וואד / יסב יוקוני

סב אני צובר, ניצב איד באבן כביל אספאלט לחור, סאציק ורכסיס צרב אט יורד, רוח ים נושבת אור כוכב ראשון מצברי בית מחסי גאב אל וואד	סב רתחו בלמל צפת וצופרת סב צברו איאות באל וסכיניס סב לוכניס ביחד צרב ומסארת משוריין חרוק ולס אל אמוני גאב אל וואד	סב אני צובר, ניצב איד באבן כביל אספאלט לחור, סאציק ורכסיס צרב אט יורד, רוח ים נושבת אור כוכב ראשון מצברי בית מחסי גאב אל וואד
אנצח צכור נא את שמותינו ליירות סרצו בדוק אל פצוי בצידי בדוק מוטליס מתינו אלד בבוצא לומק כמו רצי גאב אל וואד	אנצח צכור נא את שמותינו ליירות סרצו בדוק אל פצוי בצידי בדוק מוטליס מתינו אלד בבוצא לומק כמו רצי גאב אל וואד	אנצח צכור נא את שמותינו ליירות סרצו בדוק אל פצוי בצידי בדוק מוטליס מתינו אלד בבוצא לומק כמו רצי גאב אל וואד
אנצח...	אנצח צכור נא את שמותינו גאב אל וואד בדוק אל פצוי	אנצח צכור נא את שמותינו גאב אל וואד בדוק אל פצוי

את מילות השיר באב אל וואד, שמו הערבי של שער הגיא, כתב בשנת 1949 המשורר חיים גורי, לוחם הפלמ"ח, שהשתתף בעצמו במלחמת העצמאות. הבית הראשון של השיר מתאר את הכביש העולה לירושלים דרך שער הגיא. מרחוק נראים בתי הכפר הערבי בית מחסיר, שממנו ירו צלפים על השיירות שהעלו אספקה לירושלים הנצורה. במלחמת העצמאות שהו בכפר כנופיות ופלוגה של הלגיון הערבי, שהתקיפו את מוצבי הפלמ"ח בשער הגיא ואת השיירות. בפזמון המשורר חיים גורי מבקש מהמקום עצמו לזכור לנצח את שמות הנופלים, המוטלים בצידי הדרך. על הקרבות הקשים מעידים שלדי הברזל, המשוריינים שנפגעו ונשרפו בקרבות.

בבית השני מתאר את הקרבות. "פה רתחו בשמש זפת ועופרת. פה עברו לילות באש וסכינים". ואולם לצד העצב על אובדן עומדת תפארת הניצחון.

בבית השלישי המשורר זוכר כל אחד מן הלוחמים שנפלו במקום ו מעלה על נס את אחוות הלוחמים "כאן היינו יחד משפחה אחת". השיר מסתיים בתקווה ש"יום אביב יבוא ורקפות תפרחנה. אודם כלנית בהר ובמורד" ובציווי לזכור את אלו שמתו בבאב אל וואד.

תחנה 3 - תצפית רמה

שיטת השיירות:

התקבלה בהוראת הנהגת היישוב היהודי ותופעלה על - ידי ארגון " ההגנה" בליווי לוחמה המילואים של הפלמ"ח. על - פי שיטה זו נשלחה שיירה של מספר משאיות משורינות. המעבירות אספקה לעיר הנצורה. השריון מנע בדר"כ חדירת כדורי. אך חסרונם היה משקלו של השריון שהגיע לטון וחצי (1.500 ק"ג)- לכן התניידות השיירות היתה איטית מאוד. עובדה זו הפכה את כלי הרכב לאיטיים ומסורבלים ביותר ובפרט בעליות הצרות והתלולות אז לירושלים.

לעיתים השיירות היו מגיעות ליעדן . אך פעמים רבות תקפו הערבים את השיירות ומנעו מהן להגיע לירושלים. שיטת התקיפה של הערבים נקראה : " פאזעה" (הודעקות) . בה נזעקו מדי פעם אלפי כפריים ועירוניים לפעולה חד - פעמית. המתגייסים הביאו עימם את קם האישי ומעט מזון . שיטה זו הקנתה להם יתרון כמותי מכריע בשעת ההתקפה . מי שהקשה על פעילות מלווי השיירות היה הצבא הבריטי. לעיתים היו הבריטים מסייעים לשיירות לעבור בשלום דרך ריכוזים ערביים עוינים ואף מתערבים לטובת שיירה מותקפת. תוך חילוץ אנשיה. אך היו מקרים רבים בהם התנכלו הבריטים לשיירות. מנעו מהן מעבר או פרקו את נשקם של מלווי השיירות . בנוסף, לעיתים סייעו חיילים בריטים לערבים במתן מידע על מועד הגעת שיירה ובכך אפשרו להם לטמון לה מארב.

קראו את דבריו של יונה גולני:

"כשהיינו מגיעים לשער הגיא, אז הייתי נכנס לפחד כזה, שיזעה הייתה נוזלת, ממש זיעה, מכל הראש לתוך הצוואר.

וכשהיו יורים משני הצדדים אז בפנים היה מתהווה איז הד כזה, שהיה מורט את העצבים.

זה היה דבר נורא, הנה אתה נוסע, ופתאום מכונית עולה על מוקש ומתרסקת. ואתה לא יכול לעשות שום דבר.

אתה יכול רק לנשוק את השפתיים, אתה יודע מי זה שמה, אתה יכול לבכות, אבל אתה מוכרח לנסוע, כי השיירה מוכרחה לעבור..."

דבריו של יונה גולני נהג שיירות בתשי"ח

כשלון שיטת השיירות: שיטת השיירות לא הוכיחה את עצמה . עד מהרה התבלט חסרונה העיקרי : השחיקה המתמדת בכוח אדם , ציוד ומורל . כל ניסיון להעלות שיירה לירושלים היה מבצע מורכב ומסוכן . אם הצליח הניסיון היה ההישג מוגבל וקצר מועד- ההקלה הייתה זמנית . יצחק רבין , שהיה אז מח"ט הראל, התייחס לשחיקה המוראלית , כאשר הגדיר תקופה זו כ"סיוט". מלווי השיירות היו מחכים יום - יום לתורם להיפגע" . הם "ערכו חישוב סטטיסטי כמה יהיו הנופלים בתוך 3-4 ימים " .

אורי בן-ארי, מלוחמי חטיבת "הראל". היטיב לתאר את התקופה: "כאשר דבר זה חוזר לילה - לילה, ואתה מאחד חמש מחלקות ועושה מהן ארבע, ומארבע מחלקות אתה עושה שתיים- זה בית ספר שקשה מאוד לשכוח". מתוך כתבה שנערה בעיתון מעריב לכבוד 80 שנה לפלמ"ח, ראיון עם יוכבד בן שמואל, מלווה חובשת לשירות.

"היו עליי תרמיל עזרה ראשונה, מימייה מלאה במים, אלונקה ובה שמיכה פלוס סטן עם שלוש מחסניות מלאות בכדורים. הכי קשה היה כשליוויתי שיירה של פצועים וסביבי צעקות של "יוכבד, תעזרי לי". הרגעתי אותם כמה שיכולתי והמשכתי לטפל בהם גם כשירו עלינו. שואלים אותי אם פחדתי, המצב לא אפשר לפחד. אם לקחנו על עצמנו תפקיד, היה עלינו למלא אותו במאה אחוז. להיות נאמנות לתפקיד".

לסיכום התחנה, נצטט עוד קטע מדבריו של יונה גולני: "שאלו אותי לא פעם, מה נתן לכם את הכוח להמשיך במצב האיום הזה? " מצבה של ירושלים השבתי. כשהיינו מגיעים לירושלים ונכנסים לרוממה, וילדי ירושלים היו יוצאים מהבתים, עוצרים אותנו ומנשקים אותנו, בוכים ונושאים אותנו על כפיים, היינו עומדים ובוכים איתם יחד, ובאותם רגעים היינו נשבעים, שכל מי שנשאר בחיים ממשיך לנסוע."

תחנה 4 - "החרוב"

פיצול שבילים- פיצול בין הירוק לאדום, השביל האדום- דרך בורמה.
חידה: גלו מהי הדרך המסומנת בשביל אדום, מאיפה הגיע שמה?

למפקד: שם הדרך- דרך בורמה.

חטיבת הראל קראה לדרך "דרך הראל" או "דרך הגברושים" (על שם גבריאל רפפורט שפיקד על פעולת הפריצה של הדרך). חטיבה שבע ביקשה לקרוא לה "דרך שבע" על שם החטיבה ולכבודו של שלמה שמיר, המח"ט שגילה אותה (לשיטתם). שם נוסף היה "דרך הגיפים". אולם העיתונאי קנת בילבי נתן לה את הכינוי "דרך בורמה", על שם הדרך שנפרצה במזרח אסיה בתקופת מלחמת העולם השנייה בידי צבאות ארצות הברית ובריטניה, שעקפה את האזור שבשליטת היפנים, ושימשה להעברת אספקה לצבא סין.

חידה: גלו מהי הדרך המסומנת בשביל אדום, מאיפה הגיע שמה?

הוראות דרך לתחנה 4:

מצאו את מפגש השביל האדום והירוק- התמקמו בעץ החרוב במפגש!
לסיועכם התמונה מטה

מידע לקריאה: כשלון שיטת השיירות: "אסון שלוש השיירות".

שיטת השיירות הגיעה לסוף דרכה בצורה טראגית בסוף חודש מרץ 1948. כאשר נפגעו שלוש שיירות כאשר שתיים מהן היו בדרכן לירושלים ולכן שבוע זה קיבל את כינויו: "שבוע אסון שלוש השיירות".

שיירת נבי דניאל - ב 27- במרץ. נלכדה השיירה ליד הכפר "נבי דניאל". בדרכה מגוש עציון לירושלים. לאחר שהעבירה אספקה ותחמושת לגוש עציון. התחולל קרב בן שעות אחדות. בו נהרגו 15 לוחמים. השאר חולצו בחסות הבריטים. אך כלי רכבם נמסרו לערבים כשלל.

שיירת יחיעם - ב- 27 במרץ. נלכדה השיירה שעשתה את דרכה מנהריה לקיבוץ יחיעם. על מנת להביא אסון פקה לזמן ממושך לקיבוץ. בקרב נהרגו 47 לוחמים.

שיירת חולדה - ב- 31 במרץ. הותקפה השיירה שעשתה דרכה לירושלים. כדי להעביר אספקה (בעיקר מזון) לעיר הנצורה. השירה הותקפה סמוך לבסיס היציאה בחולדה. בקרב נהרגו 23 לוחמים.

שבוע זה הותיר בהנהגת הישוב את המסקנה כי עליה לשנות את האסטרטגיה להגנה על הישובים ולהוביל אספקה.

מבצע נחשון היה הראשון מבין המבצעים של שלב נטילת היוזמה. והוא מסמן שינוי במדיניות של הנהגת היישוב ושל הפיקוד הצבאי. מבצע נחשון נועד ליצור ציר מאובטח להעברת שיירות אספקה לירושלים. ולשם כך לכבוש את הכפרים הערבים והשטחים השולטים על הדרך בקטע העובר בשפלה. בין רחובות לשער הגיא. ובקטע ההררי. בגזרת הכפר קסטל.

הקרב על הקסטל:

הכפר הערבי קסטל שישב בראש הר גבוה- מתוכו הרבו הערבים לתקוף במעלה ההר את שיירות האספקה והנוסעים שעלו לעיר. וגרמו לכוחותינו אבדות רבות בנפש וברכוש. היה ברור. שאם לא נכבוש את משלט הכפר. לא נוכל להבטיח תחבורה סדירה לעיר הנצורה. כליל ה-2-3 באפריל. חדרה לקסטל. מחלקה מתוגברת מהדוד הרביעי והחמישי של הפלמ"ח. חוליית החבלנים שהקדימה את הכוח הצליחה להגיע מבלי שתתגלה אל בית השייך ולפוצץ את הקיר המערבי. הפיצוץ היה אות להסתערות של כל הכוח. אולם הפיצוץ גרם למנוסת בהלה של כל אנשי הכפר והכוח התוקף מצא בתים ריקים מאדם.

בבוקר. הגיעה מחלקה מגדוד מוריה של הח"ש הירושלמי. והחליפה את אנשי הפלמ"ח (פרט לכיתה אחת). בעקבות ידיעות שהגיעו על התקפה ערבית גדולה שמתארגנת. תגבר הח"ש את כוחותיו בקסטל ותפס עוד משלט בסביבה. כשהחלו ההתקפות של מאות ערבים. עמדו מולם רק 80 לוחמים שהלכו ונחלשו.

ב-5 באפריל החריפו הקרבות בכל יישובי האזור. והתגברו ההתקפות גם על משלטי הקסטל. באותו הערב נפל משלט ה"מחצבה" הסמוך להר הקסטל. לוחמי הח"ש כבר היו מותשים לגמרי ושיוועו לעזרה. אך סיוע לא הגיע. ההתקפות על הקסטל נמשכו גם למחרת. ב-7.4 החלו התוקפים הערבים לחדור אל בין בתי הכפר (שטרם נהרסו). אך נהדפו בידי כוחות המגן העברי. בין התוקפים שנהרגו באותה התקפה היה עבד-אל-קאדר אל-חוסייני. מפקד הכוחות הערביים בזירת ירושלים.

בבוקר ה-8.4 תקפו כאלף ערבים את הקסטל בעוצמה רבה. במגמה "לגאול את דמו של מפקדם". לוחמי הח"ש שכבר היו מותשים התקשו לעמוד לבדם מול התוקפים הרבים והמשולהבים. רק בצוהרי אותו היום (8.4). בקריית ענבים. הורה מפקד הגדוד הרביעי. למחלקת מפקדים של הגדוד החמישי. בפיקודו של נחום אריאלי. לצאת לעזרת מגיני הקסטל. בעוד התגברת מטפסת במעלה ההר. למרות אש עזה מן האגפים ומן העורף. התמוטט מערך ההגנה של הח"ש בכפר תחת לחץ ההתקפות העזות של הערבים. המגינים. שעד אז החזיקו מעמד בקסטל. החלו לסגת. מפקדי המחלקה של הגדוד החמישי הורו לאנשיהם לחפות על נסיגת אנשי הח"ש. ורק אחר כך לסגת בעצמם. וכאשר הגיעה אש המסתערים הערביים אליהם. קרא המ"מ שמעון אלפסי לחייליו: "הטוראים נסוגים! המפקדים נשארים לחפות על נסיגתם!".

דיון:

- * מה לדעתכם גרם לשמעון אלפסי לצאת בקריאה זו?
- * האם לדעתכם זה מהלך נכון? לסקן את המפקדים כדי להגן על הטוראים? (אין מי שיכפה על הנסיגה ויוביל את הדרך)
- * כיצד פקודה זו מתיישבת עם קריאת "אחריי" המאפיינת את צה"ל היום- מה מיקום המפקד בכוח?

למפקד: סכם את סיפור הקסטל

לוחמים מעטים אלה נלחמו בגבורה נגד מאות התוקפים, לבדם וללא עזרה מהכוחות ששהו בקריית ענבים. עד הסוף הטרג! 18 אנשי הפלמ"ח ו-31 לוחמי החי"ש נפלו בקרב זה ועשרות נפצעו. סיפור גבורה מדהים זה של לוחמי הגדוד החמישי והחי"ש, שהסתיים אמנם באבדות כבדות, פתח למעשה את הקטע המזרחי של הכביש לירושלים והבטיח את שליטתנו בו.

עוד באותו הלילה נכבש הכפר הנטוש מחדש, על ידי כוח מוגבר של הגדוד הרביעי. והפעם ׀ בקלות וללא נפם געים. כיבוש הקסטל סימל גם את ראשיתה של אסטרטגיה חדשה במאבק על הדרך לירושלים: מעבר ממגננה על השיירות ליוזמה התקפית ולכיבוש משלטים וכפרים ערביים לאורך הדרך, במגמה ליצור רצף טריטוריאלי בשליטת כוחותינו מירושלים עד מישור החוף.

דיון מסכם:

1. מה לדעתכם יותר קשה, להקים מדינה או להגן על מדינה קיימת?
 2. אילו ערכים מרוח צה"ל ניתן לראות בסיפור השיירות והלחימה על הקסטל?
 3. סביב ערך הרעות
- * מדוע לדעתכם ערך זה היה כל כך חשוב ללוחמי הפלמ"ח?
 - * האם לדעתכם יש לערך זה את אותה החשיבות כיום?
 - * מתי הרגשתם רעות ביחידה שלנו?